

ויצא ג

טעם השינוי בין הכתובים הנ"ל: רש"י רק מדגיש במה הוא השינוי, שיעקב הקדים זכרים לנקבות ועשו הקדים נקבות לזכרים, אבל אינו מבאר תוכנן של הנהגות אלו, למעליותא או לגרי-עותא.

מפרשי רש"י מבארים, "כי עשו . . . ה' מקדים נשיו" קודם בנים דנשיו היו עיקר דעתו רק כי הבנים יצאו ממנו בסבת תאות נשיו אבל יעקב לא נשא נשיו רק בשביל להעמיד תולדות שנים עשר שבטים ובניו היו גורמים לישא אשה לכך בניו קודמים שהם הסיבה לנשיו ועשו הנשים הם סיבה לבניו כו".

ועפ"ז אתי שפיר הא דלא ביאר רש"י ענין זה בפירושו כאן, כי כבר נתפרש הבדל זה בין הנהגות יעקב ועשו בפ"י רש"י לנפ"ז: הן אודות הנהגת עשו בתאוות נשים, ש"כל מ' שנה ה' עשו צד נשים מתחת יד בעליהן ומענה אותם" (שמוזה מובן גם בנוגע להנהגתו לאחר נישואיו): והן בנוגע להנהגתו ההפכית של יעקב, ש"לא נשא נשיו רק בשביל להעמיד תולדות" – מפורש כבר לעיל, דלא נשא אשה עד היותו בן פ"ד שנה כאשר "מלאו ימי" ואמר "אימתי אעמיד

א. עה"פ, "ויקם יעקב וישא את בניו ואת נשיו על הגמלים" מעתיק רש"י, "את בניו ואת נשיו" ומפרש, "הקדים זכרים לנקבות ועשו הקדים נקבות לזכרים שנאמר ויקח עשו את נשיו ואת בניו וגו'".

משטחיות לשון רש"י נראה, שבפ"י רש"י רש"י זה כוונתו לבאר השינוי שבין שני הכתובים – שביעקב נאמר, "את בניו (ואח"כ) ואת נשיו", ובעשו להיפך – "את נשיו (ואח"כ) ואת בניו".

אבל, כמדובר כמ"פ: כאשר ישנה אי-זו קושיא וסתירה בפשש"מ מכתוב אחד לשני, אין רש"י בפירושו עומד עלי' לתרצה בפסוק הראשון, מכיון שאין קושיא עדיין, אלא בפסוק השני, במקום שמתעוררת השאלה. ועפ"ז אינו מובן בנפ"ז, מהי הקושיא בכתוב כאן שיש צורך בפירוש וביאור, ואשר בגללה הוזקק רש"י להביא כאן ע"ד הנהגת עשו המסופרת לקמן בפ' וישלח?

[מקורו של רש"י הוא אמנם מהמדרש עה"פ כאן, אבל פרש"י הרי ענינו, לכל לראש, הוא פשוטו של מקרא, ואין דרכו להעתיק אלא מדרשים המוכרחים ב- פשש"מ].

ב. גם צריך להבין:

לכאורה אין בדברי רש"י הסברה ב-

(5) גי'א (וראה גם רא"ם) כאן. ועד"ז הוא בפירוש ר"א בן הרמב"ם כאן. ומסיים: וזה דרש נעים.

(6) וראה גם מדרש שכל טוב פרשתנו עה"פ: אבל עשוי ויקח את נשיו תחלה לזנות ואח"כ את בניו.

(7) ולהעיר מפרש"י בראשית ד, יט: כך ה' דרכן של דור המבול כו'.

(8) פרש"י תולדות כו, לד.

(1) פרשתנו לא, יז.

(2) וישלח לו, ו.

(3) ב"ר פרשתנו (פער"ד, ה. וראה מת"כ שם).

(4) ולהעיר שבמדרש הובא דרש זה עה"פ

עה"כ דפ' וישלח (ב"ר פפ"ב, יג), משאיכ בפרש"י שם.

וכן לקמן גבי משה נאמר¹¹, "ויקח משה את אשתו ואת בניו".

ואף שבמפרשים¹² האריכו בטעמי ה' חילוקים שבין כתובים אלו להנאמר ב' כתוב זה – מ"מ, עדיין אינו מובן: לאחר שרש"י כותב באופן סתמי שיעקב "הקדים זכרים לנקבות", דהיינו שזוהי ההנהגה המתאימה לאיש צדיק – איך יתכן שרש"י יסתום בכל מקומות הללו ולא יפרש כמה שונים הם להיות יוצאים מן הכלל שכלל רש"י שיעקב "הקדים זכרים לנקבות"?

[וכמדובר כמ"פ, שזה גופא שמצינו שקו"ט ארוכה במפרשי רש"י, זה מתרץ בכה וזה בכה כו', מכריח לומר שישנה הסברה פשוטה ביותר השוללת מעיקרא כל אריכות השקו"ט: שהרי לא מסתבר לומר שרש"י סותם וסומך שהבן חמש למקרא יעמוד על תירוצי המפרשים – כאשר במפרשים עצמם יש שקו"ט דזה בונה וזה סותר].

ד. ויש לומר, שרש"י מתרץ כל זה בדיוק לשונו "הקדים זכרים לנקבות ויעשו הקדים נקבות לזכרים" – דלכ' אורה אינו מובן, מדוע לא נקט רש"י לישנא דקרא: "בניו... נשיו", "נשיו... בניו"?

אלא שכוונתו בזה להדגיש, דזה ש' יעקב הקדים לקיחת בניו הוא לא משום שבתור בניו (ורעו) החשיבים יותר מגשיו

– שהרי אדרבה: הסדר הרגיל וה- מתאים הוא – שאדם מקדים אשתו ל- ילדיו, הן מפני שאשתו ה'ה אמם, ובאה לפני בניו (ומפני כבוד אשתו¹³), והן –

(17) שמות ד, כ.

(18) להעיר ד, צו חכמים שיהי' אדם מכבד את אשתו יותר מגופו (רמב"ם הל' אישות פט"ו ה"ט). ש"ע אדה"ז ח"מ סוף הל' אונאה. וש"נ.

(19) להעיר מפרשי וישלח לג, ז.

"ב שבטים" (ועד אז עסק בתורה¹⁴, וב' אופן ש' לא שכב בלילה¹⁵), וזו היתה כוונתו באמרו ללבן, "הבה את אשתי גו"¹², שרק, "להוליד תולדות אמר כך"¹³.

אבל עפ"י אינו גלאטיק לאידך גיסא: מה מחדש רש"י בפירושו זה? הרי ה' הבדל התוכני שבין שני אופני הקדימה אין הוא מבאר בפירושו כאן אלא סומך על המובן ממה שפירש כבר לפני¹²: וב' נוגע לעצם השינוי בקדימה אין צורך בהערת רש"י, כי הוא דבר המפורש בה' כתוב עצמו (שביעקב נאמר, "בניו" קודם ל"נשיו" ובעשו נאמר להיפך).

ג. עוד צריך להבין (כמו שהאריכו במפרשים¹⁴): גם ביעקב נאמר¹⁵, "ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחותיו ואת אחד עשר ילדיו", הרי מפורש שגם יעקב הקדים נשיו לילדיו, ורש"י אינו מעיר ע"ז כלום!

עד"ז מצינו לעיל¹⁶ שכשאמר יעקב ללבן, "שלחני ואלכה גו" הקדים נשיו לילדיו – "תנה את נשי ואת ילדי"¹⁶:

(9) פרשתנו כט, כא ובפרש"י. וראה גם פרש"י (ורש"י ישן) ס"פ תולדות.

(10) כמ"ש (תולדות כה, כז) ויעקב איש תם יושב אהלים, אהלו של שם ואהלו של עבר (רש"י שם). וראה גם רש"י (ורש"י ישן) ס"פ תולדות הנ"ל. פרש"י ריש פרשתנו (כח, יא ד"ה וישכב). רש"י וישלח לה, כט.

(11) פרש"י ריש פרשתנו שם.

(12) פרשתנו כט, כא.

(13) פרש"י שם.

(14) גו"א. לבוש. דברי דוד (להט"ו). וכ"ה ב' ביאורי מהר"א (לבעל תרומת הדשן) וישלח (לב, כג). מלאכת הקודש על פרש"י כאן. ועוד.

(15) וישלח לב, כג.

(16) פרשתנו ל, כה"ו.

(16*) אבל בזה י"ל בפשטות, כי שם ההדגשה (כהמשך דבריו) "אשר עבדתו אותך בה", ובזה נשיו העיקר.

שם יקדים אותם לפני אשתו, ה"ז היפך ההזדרכה בהנהגה של כיבוד אם – אלא מפני שהקדים זכרים לנקבות²⁰, כי בחיי (והתעסקותו של) יעקב הזכרים הם העיקר, כמובן בפשטות.

וזהו הטעם שבכל הכתובים (גם גבי יעקב) שמצינו בהם קדימת הנשים לה – ילדים לא פרש"י מאומה, כי אין בהם שאלה, שהרי זוהי ההנהגה המתאימה (ל- הקדים האם להילדים):

השאלה מתעוררת דוקא בפסוק דילן „וישא את בניו ואת נשיו” – שהקדים בניו לנשיו, היפך סדר הבריאה²¹ וכיבוד אם (והיפך כבוד אשתו)? [וכמובן שאין התמי' (מצד כיבוד אם) על בני יעקב עצמם – איך עלו על הגמלים לפני אמותיהם, כי פשוט שלא יכלו לסרב ולהתנגד לרצון יעקב אביהם²², אלא ה- שאלה היא בנוגע להנהגת יעקב, כיצד הורה להם לעלות על הגמלים לפני אמותיהם, הרי הנהגה זו היא היפך כ- הני"ל?]²³

ולכן מבאר רש"י „הקדים זכרים ל- נקבות” – ומשנה מלשון הכתוב „בני . . נשיו” – דהקדמת „זכרים לנקבות” מכ- ריחה וקובעת אפילו כשהמדובר (כב- קרא זה) – קדימת בניו לנשיו (שהם אמותיהם)²⁴.

ה. אבל רש"י אינו מסתפק בזה לחוד – כי אין בהנהגה זו של יעקב (שאצלו היו הזכרים העיקר) חידוש, לכאורה²⁵.

ולכן ממשיך רש"י „ועשו הקדים נקבות לזכרים שנאמר ויקח עשו את נשיו ואת בניו וגו'”: שינוי והדגשה זו בפרש"י באה להדגיש את ההבדל וה- הפרש שבין הנהגת יעקב והנהגת עשו (גם בענין זה), כי „עשו הקדים נקבות לזכרים”.

כלומר:

כשלומדים אודות הנהגת עשו „ויקח . . את נשיו ואת בניו ואת בנותיו”, ה' מקום לומר, שהטעם שהקדים עשו נשיו לבניו ובנותיו הוא מפני שכלפי חוץ

(20) ראה גם ספר זכרון פרשתנו כאן.

(21) אין לומר דהכונה ב„וישא את בניו ואת נשיו על הגמלים” אינה הפעולה הגשמית „וישא” (העלי' וישיבה על הגמלים, או נטילתם (ראה ת"א) כאן) בפועל על הגמלים) – אלא „וישא גו' על הגמלים” הוא הסיפור והתיאור (הכללי) של בריחת (והליכת) יעקב ומשפחתו מבית לבן וקדימת בניו לנשיו בקרא אינה אלא קדימה במעלה, שאנשי משפחתו של יעקב נמנו בקרא לפי סדר חשיבותם – אבל בנוגע לעלי' על הגמלים וכו' בפועל, הקדים יעקב נשיו,

כי מפורץ לגמרי לפרש כן, כי זהו היפך ה- מפורש בקרא.

(22) והרי אפילו כאשר אמו מבקשת בפירוש – כיבוד אב קודם „שאתה ואמך חייבים כבודו אביך” (קדושין לא, א. ושי"ב).

(23) משא"כ בהכתוב ויגש (מו, ה), דזה שמקדים

שם הילדים לנשיהם, הוא לפי שנאמר „וישא בני ישראל את יעקב אביהם ואת 99 ואת נשיהם בעגלות גו'” ולכן הוקדם בכתוב – זה שזקוק יותר לעגלות. וכן משמע ממש"ש שם מה, ט.

(23) הטעם שדוקא כאן הקדים זכרים לנקבות והכריע גם נגד קדימת נשיו לילדיו – יש לומר: כאן המדובר בהליכתו מבית לבן לשוב אל ארץ אבותיו ומולדתו, והיינו חיים באופן של התיישבות וקביעות, ובכללות חיי יעקב היו הזכרים העיקר: משא"כ כשהמדובר בעצם פעולת הליקחה (וכיו"ב), הרי מצד כבוד אם וכו', ההנהגה המתאימה היא ליקח נשיו תחלה ואח"כ ילדיו, כנ"ל בפנים. וראה גו"א כאן בסופו.

(24) וא"כ למה מדגיש הכתוב קדימת הזכרים, והול"ל באופן סתמי וכללי „ויקח את משפחתו” או „אנשי ביתו” וכיו"ב.

ו. מיינה של תורה בפרש״י:

הטעם הפנימי לכך שרש״י מביא ע"ד הנהגת עשו – „ועשו הקדים נקבות לזכרים“, בפסוק המדבר אודות יעקב – יש לומר, בהקדים:

אע"פ שרש״י סדר התורה קדימה לזכרים, ובלשון הכתוב²⁸ „והוא ימשל בך“ – מ"מ מצינו לפעמים גם קדימה לנקבות, וכמפורש²⁹ לפני זה בנוגע לראשון שבאבות אברהם. ואדרבה – אחד מהיעודים דלעתיד הוא שאז „נקבה תסובב גבר“³⁰ (וכמבואר בזה"י, שאז תתגלה מעלת הנשים).

ועפ"ז י"ל שזהו הרמז במה שהביא רש״י כאן ענין זה דהקדמת נקבות לזכרים (בעשו) – כי גם ביעקב, סדר דקדושה, ישנה הנהגה כזו, אלא שזהו לא בעבודת יעקב מצ"ע, אלא „עבודת עשו“ שביעקב.

והענין: נת' במ"א³² שגם עשו, להיותו בנו של יצחק, נולד עם כחות ויכולת לעבוד את השם³³ לפי דרכו המיוחדת בזה התאם לטבעו ותכונות נפשו³⁴, ויתירה

העמיד פנים כאיש המתנהג בכבוד ובנימוס, וכפי שדייק בכיבוד אב, שלא לצער את אביו³⁴, ואדרבה, השתדל לגרום לו נח"י³⁵ וכבוד כו'. וכן בעניינו, שכאשר לקח משפחתו עמו, התנהג בנימוס ובדרך ארץ והקדים את נשיו לבניו ובנותיו.

וזהו שרש״י מחדש – שהטעם שעשו לקח נשיו תחלה הי' (לא מצד הנהגתו בדרך ארץ ובנימוס, כ"א) מפני ש„הקדים נקבות לזכרים“³⁵.

[ועפ"ז יומתק עוד דיוק בפירש"י זה, שבהביאו את הכתוב בנוגע לעשו מדייק לכתוב „ויקח עשו את נשיו ואת בניו וגו'“³⁶ „שתיבת „וגו'“ מכוונת להמשך ה"כתוב „ואת בנותיו“ – ומ"מ לא העתיקו בפירושו.

והיינו, מכיון שלפי פירש"י לא היתה הקדמת נשיו לבניו אלא רק משום „שהקדים נקבות לזכרים“, הרי מעתה אין מקום להביא סימו של הכתוב „ואת בנותיו“, כי הוא כעין רא"י לסתור (שכבנוגע לזרעו), גם עשו הקדים בניו לבנותיו³⁷].

וירא יט, לג ואילך. וראה רש"י שם, לג).

ולכן כתב רש"י „וגו'“ (לכמה גירסאות). לעורר ולהדגיש שלמרות המשך הכתוב „ואת בנותיו“ – אין מזה סתירה לפירושו.

(28) בראשית ג, טז.

(29) וירא כא, יב ובפרש"י. וראה פרש"י פרשתנו כט, לד.

(30) ירמ' לא, כא. וראה מפרשים שם.

(31) ראה לקרי' שהש"ט, ג. ובכ"מ.

(32) ראה לקרי' ח"כ ע' 114. ושו"נ. לעיל ע' 114.

(33) להעיר מהציוני: ואהבת גוי' בכל לבבך

בשני יצריך (פרש"י ואתחנן ה, ה).

(34) ראה בארוכה לקרי' שם ע' 108 ואילך,

לעיל שם (ושם, דזה שעשו הי' „מתרועץ“ במעי אמו

לע"ז, היינו מפני שעבודתו היתה צ"ל באופן

²⁴ ראה פרש"י תולדות כז, מא. ועוד.

(25) ראה תולדות כה, כח ובפרש"י. וראה גם

פרש"י כה, ז. ריש פרשתנו.

²⁵ וגם שם אצל עשו מדובר בליקחתם ע"מ

לילך להתשייב במקא – ראה לעיל הערה ²³.

(26) כ"ה בדפוס רש"י שלפנינו ובכמה כתי

רש"י (שתח"י). אבל בדפוס ראשון ודפוס שני וכמה

כתי רש"י (שתח"י) ליתא „וגו'“.

(27) אלא שרש"י הביאור הנ"ל בתוכן הענין מובן

שאינו קושיא, כי מה שהקדים עשו נקבות לזכרים

הוא מפני תאוותו – ודבר זה לא מצינו בעשו

(עצמו) ביחס לבנותיו (ע"ד שמצינו אצל לוט –

³ משא"כ בבניו – ראה פרש"י וישלח לו, יב.

מזה ה' בכור לעבודה להקב"ה³⁵.

אלא שבבחירתו החפשיית "יצא" ו-
נפרד³⁶ מקדושת יצחק.

וזהו הרמז בלשון רש"י³⁷ – "ואלה תולדות יצחק, יעקב ועשו האמורים בפרשה": זה שעשו הוא אחד מ"תולדות יצחק" (מתייחס אליו כבנו), הוא (רק) עשו ה"אמור בפרשה", היינו עשו כפי שהיתה צ"ל עבודתו והנהגתו ע"פ תורה.

ומכיון שעשו נפרד מקדושת יצחק, הרי גם עבודת עשו הייתה צריכה ל- העשות ע"י יעקב – נוסף על עבודת יעקב מצד עצמו, עליו לעשות גם ה- עבודה – בקדושה – שמתחילה נועדה לעשו.

ועד"ז י"ל בעניננו: זה שהנהגת עשו בקדימת נקבות לזכרים היא הנהגה גרועה ושפלה כו' – הוא כפי שעשו יצא ונפרד מקדושת יצחק; אבל הנהגה זו יש בה ג"כ אופן למעליותא כפי שעשו (ועבודת) "אמור בפרשה"³⁸.

ו. ההסברה בזה:

זכר ונקבה – איש ואשה – מורים גם על שני אופנים בעבודת השם, עבודת המוח ועבודת הלב. וע"ד החילוק בזה

ד, "כובש את יצרו" (רמב"ם שמונה פרקים פ"ז). ע"ש באורד.

(35) תולדות כה, לד. ובפרש"י.

(36) פסחים נו, א. ועוד. לקו"ת ואתחנן ה, א. ועוד.

(37) ר"פ תולדות.

(38) להעיר עד"ז משעטנו – איסור חמור (במרג"ח פל"ז "כי כן ה' תיקון הכומרים" לע"ז. וראה ברכות יט, ב. רמב"ם הל' כלאים פ"י הכ"ט), כבגדי כהונה – מוכרח (רמב"ם סוף הל' כלאים. הל' כלי המקדש פ"ח ה"א-י"ב), בציצית – מותר (יבמות ד', רע"א. פרש"י תצא כב, יב. רמב"ם הל' כלאים פ"י ה"ד).

בין איש ואשה, שעיקר ענין המוחין (והלימוד) הוא בהאישי³⁹, וייחודה של האשה (לגבי האיש) הוא בענין הרגש והמדות.

ומעלה בכל אחד:

מעלת המוחין והשכל היא – שהאדם רואה ותופס בעין שכלו אמיתית הדבר כמו שהוא (כלי תערוכת "שוחד" ונטיות טבע האדם); משא"כ רגש האדם ומדותיו "תופסים" הדבר בהתאם לנטיות ורצונות האדם:

ולאידך יש מעלה במדות על השכל, כי טבע השכל הוא ענין הקרירות, בלי התפעלות, ובמילא במדידה והגבלה: משא"כ כשיש לאדם רגש באיזה ענין, הרי מצד החמימות וההתפעלות בזה הת- קשרותו והתעסקותו בהענין היא בתוקף גדול.

ועד"ז החילוק בין שני הסדרים – הקדים זכרים לנקבות, או נקבות ל- זכרים:

סדר הבריאה בכלל הוא באופן ד, "הוא ימשל בך" (זכרים קודם לנקבות) – כי הסדר הרצוי הוא, אשר המוח ישלוט על הלב⁴⁰, כלומר, המדות צרי- כות להיות (אבל צ"ל) מונהגות ע"י השכל. כי אם ילך האדם אחרי נטיות לבו, עלול הדבר להזיק לא רק למוח ש- בראש אלא גם לרגש שבלב עצמו; ורק כאשר המדות מונהגות ומודרכות ע"י

(39) שלכן האיש מצווה בת"ת משא"כ אשה, אינה במצות ת"ת" (הל' ת"ת לאדה"ז ספ"א. ע"ש. וש"נ).

וכבר שקוט' במפרשים בהא (גדה מה, ב) דנתן הקב"ה בינה יתירה' באשה יותר מבאיש (ראה מפרשי הע"י שם). ואכ"מ.

(40) תניא פ"ב. ובכ"מ.

השכל שבמוח, אזי חמדת הלב (ובמילא הנהגת האדם) היא כדבעי.

אמנם לפעמים ישנו מצב שהאדם מוכרח לעבוד את קונו למעלה מכפי הסדר טעם ודעת, והוא כאשר רבו ה' העלמות וההסתרים ומנגדים לעבודת השם, שאז אינו מספיק לעבוד את ה' באופן מדוד ומוגבל ע"פ טעם ודעת, אלא זקוקים לעבודה נעלית יותר, של מעלה מהגבלת השכל. וזה מתגלה ב' עבודת הלב דוקא (וכידוע) שעצם ה' נפש מתגלה בלב דוקא, ולא במוח).

וזהו הרמז בפרש"י שיעקב, "הקדים זכרים לנקבות ועשו הקדים נקבות לזכרים": עבודתו של יעקב, "איש תם יושב אהלים"⁴², היא עבודה ע"פ סדר, זכרים לפני נקבות, תחילה עבודת המוח ועי"ז בא לעבודת הלב (והלב משפיע על שאר חלקי הגוף):

אבל בעבודת עשו – "איש שדה"⁴³, עבודה במקום של העלמות והסתרים⁴⁴ – הסדר הוא להיפך, נקבות לפני הזכרים, כי בעבודה זו אי אפשר להסתפק בעבודה שבמידה והגבלה ע"פ הסדר, אלא צ"ל עבודה שלמעלה מסדר, של מעלה ממדידה והגבלה, כנ"ל.

וי"ל שזהו גם אחד הביאורים בזה שלעתידי לבוא, "נקבה תסובב גבר" – כי, כל⁴⁵ הגילויים דלעתיד לבא תלויים ב' מעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות, והיינו שאז יתגלו כל העילויים שנעשו

על ידי עבודתנו בזמן הגלות. ואחד מה' עילויים העיקריים בהעבודה בזמן הגלות – ובפרט בגלותנו זה האחרון (גלות עשו, אדום) שרבו בו ההעלמות וההסתרים וכו' – היא העבודה דמסירת נפש⁴⁶, שלמעלה מטעם ודעת, המתגלית בעיקר בלב.

ח. עפ"ז יש לבאר גם הטעם הפנימי שענין זה – ש"עשו הקדים נקבות לזכרים" – הובא ברש"י בקשר לסיפור בריחת יעקב מלבן והכנתו לפגוש את עשו:

מבואר בכ"מ⁴⁷ הטעם ששלח יעקב מלאכים לעשו (כמסופר בפ' הסמוכה, וישלח⁴⁸), כי יעקב ה' כבר מוכן אז לה' מצב דלעתיד, שאז יהי' "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו"⁴⁹, אלא שאח"כ הודיעו המלאכים ליעקב שעשו הוא עדיין במדרגה תחתונה ביותר, ואדרבה, "הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו"⁵⁰ – היינו שהוא במצב הפכי לגמרי, ובמילא עדיין צריכים לעבור את גלות עשו (אדום) ושלימות הביורר יהי' בימי המשיח, כמו שפירש"י בפ' וישלח⁵¹.

וזהו הרמז בפרש"י כאן, גבי בריחת יעקב מלבן: כאשר נגמרה גלותו של יעקב אצל לבן (דהיינו, שיעקב גמר עבודתו אצלו ונגמר ביוררו של לבן) והותחלו הכנותיו של יעקב לעבודתו עם

(46) ראה ד"ה אין הקב"ה בא בטרונאי (סה"מ תרפ"ה ע' רנו. סה"מ אידיש בתחלתו). ד"ה אני ישנה תש"ט. ועוד.

(47) ראה תו"א ותו"ח פ' וישלח.

(48) לב, ד ואילך.

(49) עובדין א, כא – הפטורת פ' וישלח.

(50) וישלח לב, ז.

(51) לג, יד בסופו (ומביא פסוק הנ"ל דעובדי').

(41) המשך תרס"ו ע' ס ואילך. ובכ"מ.

(42) תולדות כה, כז. וראה פרש"י שם ד"ה תם.

(43) תולדות שם.

(44) ראה לקו"ש ח"כ ס"ע 110 ואילך. ע' 113

ואילך.

(45) תניא רפ"ז.

כן תהי' לנו בביאת משיח צדקנו,
בקרוב ממש.

(משיחות ש"פ ויצא, וישלח תשמ"ב;

ש"פ נשא תשד"מ)

עשו, הרי כפי שראה יעקב את עשו –
ראהו כפי שהוא בשרשו („אמור בפר-
שה" –), דהיינו כפי שהוא אחר הבירור
והזיכוך כבשרשו ומוכן להגאולה, שאז
תהי' הקדמת „נקבות לזכרים" למעל-
יותא, „נקבה תסובב גבר",

וישלה

והטעם שעושים זכר על הצלה זו דוקא – אף שמצינו מפורש בתושב"כ כמה נסים ועניני הצלה באברהם, וגם ביעקב עצמו, ומ"מ לא נקבע עליהם זכר לדורות – מובן ממ"ש החינוך⁹ (ועוד מפרשים¹⁰) ב"שרשי" מצוה זו, שהוא "רמז לישראל שאע"פ שיעברו צרות רבות בגלות מיד העמים ומיד בני עשו שיהיו בטוחים שלא יאבדו אלא לעולם יעמוד זרעם כו". והיינו שהצלה זו קשורה עם ענין כללי ביותר בחיי עם ישראל.

ולפ"ז יש להבין: כשעושים "זכר" ל- מאורע או ענין מסוים צ"ל המזכיר דומה לענין הנזכר – כמו זכר ליציאת מצרים בחג הפסח, שהוא ע"י שעושים "כל מעשה לילה זה דרך חירות"¹¹; זכר ל- מעשה בראשית בשבת ע"י השביתה מ- מלאכה כו'.

מדוע, א"כ, הזכר לדבר יסודי וכללי כזה (הצלת יעקב שהיא רמז על הצלת כלל ישראל מיד בני עשו) הוא רק באיסור פרטי דגיד הנשה? (שהוא רק פרט אחד של המאורע¹²): ויתירה מזו:

א. באיסור גיד הנשה נתפרש בתורה שבכתב גם טעם האיסור – "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה"¹³.

וטעם זה גם קובע פרטי אופן ה- איסור: אין האיסור אלא על הגיד שעל כף הירך¹⁴; עוף – שאין לו כף הירך – גידו מותר¹⁵; יש פלוגתא בין ר' יהודה וחכמים אם גיד הנשה נוהג רק בירך של ימין או גם בירך של שמאל, וטעם הפלוגתא – שלדעת ר"י נגע המלאך רק בירך ימין של יעקב, וחכמים ס"ל ד"נשיי" בתרווייהו¹⁶ ("הכהו בשתייהם עד שנשו ממקומם ועלו") ולכן נאסרו שתי- הן.

וצריך ביאור:

בביאור הטעם שבכתוב "על כן לא יאכלו גו' כי נגע גו'" איתא במפרשים, שהוא "לזכרון גבורתו של יעקב ונס ש- עשה לו הקב"ה כו", כלומר, אין זה רק זכר לנגיעת מלאכו של עשו בכף ירך יעקב, אלא על כללות המאורע דמלחמת יעקב והצלתו מיד המלאך.

(1) וראה לקמן בסוף הסעיף.

(2) פרשתנו לב, לג.

(3) דעת רבנן (חולין צו, א"ב). וכ"ה ההלכה – רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ח הי"ב. רמ"א יו"ד ר"ס ק.

(4) משנה חולין פט, ב. וראה שם צב, ריש ע"ב ד"אית ל' ולא עגיל".

(5) משנה חולין שם ושם צ, ב.

(6) חולין צא, א. וראה ב"ר פ"ח, ו ובמ"כ.

(ועוד) שם.

(7) רש"י חולין שם ד"ה ורבנן.

(8) רשב"ם ע"ה"פ. ועד"ז בכמה מפרשים.

(9) מצוה ג.

(10) ראה רמב"ן (לב, כו), אברבנאל ועוד.

(11) ל' אדה"ו שר"ע או"ח סתע"ב סוסי"ז.

(12) משא"כ לפי הטעם שבחזקוני ע"ה"פ (וכ"ה בתוס' דעת זקנים ועוד מפרשים) – "שיש לקנוס ולענוש בני מאכלית גיד הנשה שהניחו אביהם הולך יחידי", או דכיון "שהזק יעקב בגיד הנשה קבלו עליהם בניו... שלא יאכלו ממנו" – שלפ"ז נוגע מקום ההזק. וראה ע"ד הקבלה והחסידות – סהמ"צ להצ"צ מצות גיד הנשה (וש"ג). ועוד.

(13) ועוד: גיד הנשה הוא מקום ההזק היפה